

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Історичний факультет
Кафедра давньої та нової історії України

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник декана з науково-педагогічної та навчальної роботи

Тарас ПШЕНИЧНИК

2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**Історія торгівлі та грошового обігу в Україні
(від найдавніших часів до початку ХХ ст.)
для студентів**

галузь знань
напрямок підготовки
освітній рівень
освітня програма

**03 Гуманітарні науки
032 Історія та археологія
перший (бакалаврський)
Історія України та культурна антропологія
(із поглибленим вивченням іноземних мов)
Давня, середньовічна та нова історія України
вибіркова**

вибірковий блок
вид дисципліни

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2021 /2022
Семестр	8
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

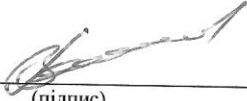
Викладач: Чуткий Андрій Іванович, доктор історичних наук, доцент, професор кафедри давньої та нової історії України

Пролонговано: на 2021/2022 н.р. (підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. (підпис, ПІБ, дата)

Розробник: Чуткий Андрій Іванович, доктор історичних наук, доцент, професор кафедри давньої та нової історії України

ЗАТВЕРДЖЕНО
Зав. кафедри давньої та нової історії України

_____ (Колесник В.Ф.)
(підпис)

Протокол № 12 від «30» червня 2021

Схвалено науково - методичною комісією історичного факультету

Протокол від «26» 08 2021 року № 7

Голова науково-методичної комісії _____ (Терес Н.В.)
(підпис)

«27» 08 2021 року

ВСТУП

1. Мета дисципліни – сформувати у студентів комплексне розуміння історії сфери торгівлі та грошового обігу в Україні як двох взаємопов'язаних процесів, що становлять важливий сегмент господарського розвитку та історії будь-якої держави.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. Знати:

- 1.1. термінологічну базу та періодизацію з історії грошових відносин та торгівлі в Україні (до початку ХХ ст.);
- 1.2. етапи та складові торгових відносин в історії України (до початку ХХ ст.);
- 1.3. причини та значення зародження вітчизняного монетного карбування та головних зовнішніх постачальників монетної маси до України (до початку ХХ ст.);
- 1.4. причини та наслідки домінування на вітчизняному ринку іноземної монети;
- 1.5. процеси переформатування напрямів та наповнення експортно-імпортних потоків у Ранньомодерний час і наслідки цих змін для історичного поступу України;

2. Вміти:

- 2.1. визначати та характеризувати сутність та наслідки для загальноісторичного розвитку України засадничих змін у сфері торгівлі та грошового обігу;
- 2.2. характеризувати роль різних факторів, що визначали характер розвитку торгівлі та грошового обігу в Україні;
- 2.3. характеризувати зміст етапів розвитку торгівлі та грошового обігу в Україні і їх місце у вітчизняній історії;
- 2.4. об'єктивно оцінювати важливість самостійності національної держави у сфері торгівлі та грошового обігу.

3. Володіти елементарними навичками аналізу історичних джерел, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, розуміти базові поняття, що стосуються історії торгівлі та грошового обігу («стадіальна торгівля», «реекспорт», «лігатура», «легенда», «монетна регалія», «монетна стопа», «монометалізм» та ін.).

3. Анотація навчальної дисципліни:

Розглядаються основні поняття, етапи та сутність розвитку торгівлі та грошового обігу в Україні (до початку ХХ ст.). Охарактеризовано кожен з етапів розвитку торгівлі в Україні. Пояснюються чинники, що обумовлювали зміни в характері та географії зовнішньої торгівлі України. Проаналізовано розвиток грошового обігу в Україні у зв'язку із розвитком торгівлі та в загальному контексті історичного поступу українських земель від найдавніших часів до початку ХХ ст. Акцентується увага на тому, що асортимент експортно-імпортних потоків є визначальним показником загального стану господарського розвитку країни. Розкривається сутність провідного питомо українського напрямку зовнішньоторговельних зв'язків та його трансформації під впливом політичного фактору.

4. Завдання (навчальні цілі): формування цілісної системи знань про характер оформлення, географію зовнішньої торгівлі, особливості формування внутрішньої торгівлі та розвиток грошового обігу в Україні (до початку ХХ ст.). У результаті вивчення дисципліни студент повинен засвоїти відповідну термінологічну базу, вміти здійснювати самостійний аналіз інформації пов'язаної з історією розвитку торгівлі та грошового обігу в Україні, працювати з фаховою літературою з цієї тематики.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання (РН)			
1.1	Знати термінологічну базу та періодизацію історії торгівлі та грошового обігу в Україні	лекція, самостійна робота	бліц-опитування	5%
1.2	Знати етапи та складові торгових відносин в історії України (до початку ХХ ст.)	лекція, самостійна робота	контрольна робота з тем ЗМ1	5%
1.3	Знати причини та значення зародження вітчизняного монетного карбування та головних зовнішніх постачальників монетної маси до України (до початку ХХ ст.)	лекція, самостійна робота	реферат 1	10%
2.1	Вміти визначати та характеризувати сутність та наслідки засадничих змін у сфері торгівлі та грошового обігу в Україні	лекція, самостійна робота	контрольна робота з тем ЗМ2	10%
2.2.	Вміти характеризувати вплив різних факторів, що визначали характер розвитку торгівлі та грошового обігу в Україні	лекція, самостійна робота	реферат 2	10%
3.1	Володіти навичками аналізу сутності та наслідків засадничих змін у сфері торгівлі та грошового обігу в Україні	лекція, самостійна робота	підсумкова контрольна робота	10%
3.2	Володіти навичками аналізу історичних джерел, що містять інформацію з історії торгівлі та грошового обігу в Україні	лекція, самостійна робота	підсумкова контрольна робота	10%
4.1	Вміти характеризувати зміст етапів розвитку торгівлі та грошового обігу в Україні і їх місце у вітчизняній історії	лекція, самостійна робота	підсумкова контрольна робота	20%
4.2	Вміти об'єктивно оцінювати важливість самостійності держави у сфері торгівлі та грошового обігу	лекція, самостійна робота	підсумкова контрольна робота	20%

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Контрольна робота з тем ЗМ1: РН 1.2 — 10 балів/ 6 балів*.
2. Контрольна робота з тем ЗМ2: РН 1.4 — 10 балів/ 6 балів.
3. Бліц-опитування з тем ЗМ1 (2 опитування): РН 1.1 – 10 балів/ 6 балів.
4. Бліц-опитування з тем ЗМ2 (2 опитування): РН 1.1 – 10 балів/ 6 балів.
5. Реферат (ЗМ1): РН1.3 - 10 балів/ 6 балів.
6. Реферат (ЗМ2): РН1.5 - 10 балів/ 6 балів.
7. Підсумкова контрольна робота (залік): РН 2.1, 2.2 – 40 балів / 24 бали.

* максимальний бал/ пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання: залік.

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів:

- бали, отримані за дві модульні контрольні роботи;
- бали, отримані за самостійну роботу (за підготовку двох рефератів та участь у бліц-опитуванні);
- бали, отримані за підсумкову контрольну роботу (за письмові розгорнуті відповіді).

Зміст курсу поділений на 2 змістовних модулі. Кожний модуль включає в себе лекції та самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1 – 4, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 5 – 8.

Оцінка успішності знань студентів здійснюється під час семестрового оцінювання (контрольна робота, бліц-опитування, реферати) та підсумкового оцінювання (підсумкова контрольна робота (залік)).

Загальна сума балів – 100 балів (із них, семестрове оцінювання максимум 60 балів; підсумкове оцінювання (залік) – максимум 40 балів).

Змістовий модуль 1 <i>Торгівля та грошовий обіг в Україні до кінця XV ст.</i>		Змістовий модуль 2 <i>Новий формат торгівлі та грошових відносин і спроби їх зміни: кінець XV – початок XX ст.</i>		Підсумкова контрольна робота / Залік
30 залікових балів (максимум)		30 залікових балів (максимум)		
<i>самостійна робота (2 бліц- опитування, реферат)</i>	<i>модульна контрольна робота</i>	<i>самостійна робота (2 бліц- опитування, реферат)</i>	<i>модульна контрольна робота</i>	
20 (максимум)	10 (максимум)	20 (максимум)	10 (максимум)	

СЕМЕСТРОВА РОБОТА ТА МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

САМОСТІЙНА РОБОТА

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання як окремих тем, так і деяких розділів тем програми курсу. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у формі бліц-опитування на лекціях, оцінювання рефератів, модульних контрольних робіт.

На лекційних заняттях проводяться *бліц-опитування* (загалом 4 за семестр) щодо понять та визначень, які студент має засвоїти в процесі опанування програмного матеріалу курсу. Правильна відповідь на одне запитання оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів, яку може отримати студент під час одного бліц-опитування – 5.

Реферати студент подає викладачеві не пізніше ніж за два тижні до проведення модульного контролю з відповідного Змістового модулю, зокрема Реферат 1 (до 1 квітня) і Реферат 2 (до 15 травня). Критерії оцінки реферату:

- глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція 9-10 балів;
- обґрунтоване розкриття проблеми 7-8 балів;
- тема розкрита неповністю, обмежена джерельна база та обґрунтування 5-6 балів;
- реферат переважно компілятивного рівня 3-4 бали;
- розкритий лише один окремий аспект теми 1-2 бали.

Теми рефератів з кожного змістовного модулю викладач пропонує студентам на першому занятті відповідного модулю: ЗМ1 – початок лютого ЗМ2 – початок квітня.

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

Після завершення відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться *модульні контрольні роботи (МК)*, зокрема, Контрольна робота ЗМ1 (кінець березня) і Контрольна робота ЗМ2 (середина травня).

Участь студентів в контрольних заходах обов'язкова. МК проводиться у письмовій формі. Кожне завдання містить 2 питання, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 5 балів. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за МК – 10 балів. Студент, який не виконав вимоги по самостійній роботі, не допускається до складання МК, і даний модуль йому не зараховується.

У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі модульних контрольних робіт здійснюються у відповідності до «Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» від 1 жовтня 2010 року.

ПІДСУМКОВА КОНТРОЛЬНА РОБОТА (ЗАЛІК)

На передостанній лекції з дисципліни з усього обсягу пройденого і відведеного на самостійну роботу студентів матеріалу проводиться *підсумкова контрольна робота*, що містить три завдання, перше і друге – оцінюються у 10 балів кожне, третє – у 20 балів.

Критеріями оцінювання відповіді є:

Відповідь повна, подане власне бачення проблеми	10 (19-20 – для 3 питань)
Відповідь повна, подане власне бачення проблеми та зроблені ґрунтовні висновки, проте наявні окремі незначні помилки при викладі фактичного матеріалу	8-9 (16-18 – для 3 питань)
Відповідь відображає знання фактичного матеріалу з питання	7 (13-15 – для 3 питань)
Відповідь демонструє знання фактичного матеріалу, але допущені окремі помилки	5-6 (10-12 – для 3 питань)
Відповідь фрагментарна, відображені лише деякі аспекти проблеми	3-4 (7-9 – для 3 питань)
Відповідь фрагментарна, наявні суттєві помилки при викладі фактичного матеріалу	2 (4-6 – для 3 питань)

Відповідь має значні помилки, або відсутня

1(1-3 - для 3
питання)

Бали, які отримані студентом на підсумковій контрольній роботі, додаються до балів набраних студентом за результатами семестрового оцінювання (модульні контрольні роботи, бліц-опитування, реферати).

Обов'язковою вимогою для допуску до підсумкової контрольної роботи (заліку) є набрання студентами не менше 20 балів під час семестрового оцінювання. Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж *критично-розрахунковий мінімум – 20 балів*, для одержання заліку необхідно у визначені викладачем терміни пройти співбесіду з пропущених лекцій для того, щоб набрати критичний мінімум і бути допущеним до складання заліку. **Рекомендований мінімум для допуску до підсумкової контрольної роботи (заліку) - 36 балів.**

При простому розрахунку отримаємо:

	Змістовий модуль1	Змістовий модуль2	ПМК / залік	Підсумкова оцінка
<i>Мінімум</i>	<i>18</i>	<i>18</i>	<i>24</i>	<i>60</i>
Максимум	30	30	40	100

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій

№ п/п	Назва теми	Кількість годин	
		лекції	самостійна робота
Частина 1. Торгівля та грошовий обіг в Україні до кінця XVIII ст.			
1	Вступ. Тема 1. Термінологічна база та періодизація історії торгівлі та грошового обігу в Україні (до початку XX ст.). роль і місце торгівлі та грошей в історії господарства та держави в цілому	2	4
2	Тема 2. Зародження торгівлі на українських теренах. Товарогроші. Розвиток торгівлі та грошового обігу в Україні в епоху Античності та Середньовіччя	6	8
3	Тема 3. Зовнішня та внутрішня торгівля і грошовий обіг в Україні у Ранньомодерний час (кінець XV – середина XVII ст.)	2	10
4	Тема 4. Торгівля та грошовий обіг в Україні в середині XVII – наприкінці XVIII ст.: регіональні особливості	6	6
5	<i>Реферат за змістом тем ЗМ1</i>		4
6	<i>Контрольна робота 1</i>	2	-
Частина 2. Новий формат торгівлі та грошових відносин і спроби їх зміни: кінець XVIII – початок XX ст.			
7	Тема 5. Новий формат торгівлі та грошових відносин в Україні: кінець XVIII – 1 половина XIX ст.	2	6
8	Тема 6. Усталення нового характеру торгівлі та грошових відносин та їх еволюція (друга половина XIX – початок XX ст.)	4	8
9	Тема 7. Особливості функціонування внутрішнього ринку та грошового обігу в умовах Першої світової війни	2	6
10	Тема 8. Відродження формування національного ринку та вітчизняного випуску грошей під час української революції 1917 – 1921 рр.	2	6
11	<i>Реферат за змістом тем ЗМ2</i>	-	4
12	<i>Контрольна робота 2</i>	1	-
13	Модульна контрольна робота	1	-
ВСЬОГО		30	60

Загальний обсяг 90 год., в тому числі:

Лекцій – 30 год.

Самостійна робота – 60 год.

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Дмитрієнко М., Ющенко В., Литвин В., Яковлева Л. Гроші в Україні. К., 1998.
2. Дорофєєва Н.В., Комаринська З.М. З історії грошей України. Львів, 2000.
3. Економічна історія України: іст.-екон. дослідж.: в 2 т. / [Т.А. Балабушевич та ін.; відп. ред. В.А. Смолій]. Т. 1. К.: Ніка-Центр, 2011. 696 с. Т. 2. К., 2011. 607 с.
4. Небрат В.В. Українська фінансова думка другої половини ХІХ – початку ХХ століть. К., 2007. 224 с.
5. Реєнт О.П. Сільське господарство України і світовий продовольчий ринок (1861–1914 рр.). К., 2011. 365 с.
6. Сидоренко О.Ф. Українські землі у міжнародній торгівлі (ІХ – середина ХVІІ ст.). К., 1992.
7. Скоморович І.Г. Грошові системи на українських землях: історія і теорія. Львів, 2011. 243 с.
8. Чуткий А.І. Нариси з економічної історії України. Кн. 1. К., 2013. 616 с.
9. Чуткий А.І. Нариси з економічної історії України. Кн. 2. К., 2015. 368 с.
10. Шуст Р.М. Історія грошового обігу та монетної справи в Україні. К., 2009. 376 с.

Додаткові:

1. Аксаков И. Исследование о торговле на украинских ярмарках. СПб., 1858. 395с.
2. Бакалець О.А. Скарби монет як джерело вивчення грошового обігу Гетьманщини (1648 – 1764 рр.). К.: ВД «Стилос», 2012. 336 с.
3. Бойко-Гагарін А. Фальшивомонетництво у Центральній та Східній Європі в добу Середньовіччя та раннього Нового часу. К.: Українська академія геральдики, товарного знака і логотипа, 2017. 560 с.
4. Гальський К.Є. Торгівля і митна справа Гетьманської України: середина ХVІІ – ХVІІІ ст. К., 2006. 286 с.
5. Гальський К.Є. Торгівля і митна справа Запорозької Січі (друга половина ХVІ – 70-ті рр. ХVІІІ ст.). К., 2005. 256 с.
6. Грушевський М.С. Історія України-Руси. Т. VI. К., 1995. 680 с.
7. Гуржій І. О. Розвиток товарного виробництва і торгівлі на Україні (з кінця ХVІІІ ст. до 1861 року). К., 1962. 208 с.
8. Губицький Л. В. Торгівля Київської губернії (1793–1861 рр.). Монографія. К.: КНТЕУ, 2018. 388 с.
9. Козубовський Г.А. Находки монет ХІV–ХV ст. на території Києва. К., 1991.
10. Котляр М.Ф. Грошовий обіг на території України в епоху феодалізму. К.: Наукова думка, 1971. 174 с.
11. Котляр М.Ф. Нариси історії обігу й лічби монет на Україні ХІV–ХVІІІ ст. К., 1981. 240 с.
12. Перевозчиков В.І., Тимчик О.А. Історія економіки українських земель (кінець ІХ – початок ХХ ст.): Курс лекцій. К., 2011. 472 с.
13. Піворович В.Б. Монети і скарби півдня України. Херсон: Штрих+, 2008. 180 с.
14. Погорілець О., Саввов Р. Монета подільського князя Костянтина // Нумизматика і сфрагистика. 2004. № 3. С. 24 – 29.
15. Райнерт Е.С. Як багаті країни забагатіли... і чому бідні країни лишаються бідними. К., 2014. 444 с.
16. Сас П.Н. Феодальне города Украины в конце ХV – 60-х годах ХVІ в. Київ: Наукова думка, 1989. 320 с.
17. Смолка А.О. Соціально-економічна думка та політика в Україні ХVІІ – початку ХVІІІ ст. К.: 2007. 224 с.

18. Торгівля на Україні XIV – середина XVII ст. Волинь і Наддніпрянщина / Упоряд. В.М. Кравченко, Н.М. Яковенко; редкол.: М. Ф. Котляр (відп. ред.) та ін. Київ: Наукова думка, 1990. 404 с.
19. Філінюк А. Г. Торговельно-економічні зв'язки Правобережної України в умовах інкорпорації та геополітики Російської імперії (кінець XVIII – 50-ті роки XIX століття). Кам'янець-Подільський, 2006. 316 с.
20. Хрестоматія з історії України литовсько-польської доби. Львів, 2011. 688 с.